

Seznam příloh

Příloha č. 1: Stručné životopisy klíčových tvůrců albánského historického příběhu z období národního hnutí: Jeronim de Rada, Pashko Vasa, Thimi Mitko, Spiro Risto Dine, Sami Frashëri, Naim Frashëri, Jani Vreto.

Přílohy

Příloha č. 1: Stručné životopisy klíčových tvůrců albánského historického příběhu z období národního hnutí

Jeronim de Rada (it. Girolamo de Rada, 1814-1903)¹ byl nejvýznamnější představitel arbëreshské diaspory během období albánského národního hnutí. Záběr jeho činnosti a tvorby byl velmi široký od nacionálně laděné poezie přes sběr italoalbánské lidové slovesnosti až po organizování prvního albanistického shromáždění v Itálii či publikování periodik s albánskou tematikou. Svou tvorbou započal období albánského romantismu.

Jeronim de Rada se narodil ve vesnici Macchia Albanese v Kalábrii, která leží velmi blízko tehdejšího vzdělávacího centra této oblasti, města San Demetrio Corone s Kolegiem sv. Hadriána. Jeronim de Rada byl prostředím arbëreshského řecko-katolického vyznání obklopený po celý svůj život, což se následně projevilo i na jeho tvorbě zaměřené na národnostní emancipaci Albánců. Kvůli náboženské vyhraněnosti se rozcházela s formující se myšlenkou potřeby akonfesního přístupu k budování albánské národní identity.

Základní vzdělání Jeronim de Rada získal na Kolegiu sv. Hadriána, kde se již projevilo jeho nadšení pro sběr albánského folkloru a albánský jazyk obecně. V roce 1834 se přece jenom, byť jen na čas, odpoutal od silně uniatského prostředí, když se na přání svého otce zapsal na studium na právnické fakultě Neapolské univerzity. V jihoitalské metropoli de Radův zápal pro albánštinu neopadl. V Neapoli tak roku 1836 publikoval svou prvotinu na poli albánské poezie pod italským názvem *Albánská poezie z 15. století. Písně Milosaovy, syna skadarského vládce* (*Poesie albanesi del secolo XV. Canti di Milosao, figlio del despota di Scutari*). Tato poema, známá pod zkráceným názvem *Milosaovy písně*, se stala prvním dílem rodícího se albánského romantismu.

Studia práv v Neapoli nedokončil, nicméně ve městě zůstal až do revolučního roku 1848. V té době začal vydávat noviny *Italský Albánc* (*L'Albanese d'Italia*). Články zde byly psané vedle italštiny také v albánštině. Jednalo se tak o jedny z prvních periodik s albánským obsahem. Od začátku druhé poloviny 19. století začal být aktivní také v rámci albánského národního hnutí. Byl v těsném korespondenčním kontaktu jak s dalšími představiteli hnutí jako Samim Frashërim či Thimim Mitkem, ale také se zahraničními učenici se zájmem o albánskou

---

¹ Mezi využitou literaturu pro tuto část práce patří: ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History*. London: I. B. Tauris, 2013. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature, V. 1*. New York: Columbia University Press, 1995. LAJE, Emil, POPA, Ylli (eds.). *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III*. Tiranë: Akademia e Shkencave, 2009. QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe: Romantizmi I-III*. Prishtinë: Rilindja, 1990. KALESHI, Hasan. *Sami Frashëri në letërsinë dhe filologjinë turke*. Shkup: Logos-A, 2010. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar, V.2: Rilindja kombëtare, vitet 30 të shek. XIX-1912*. Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002.

tématiku, např. s francouzským diplomatem Augustem Dozonem a německým indoeuropeistou a albanistou Gustavem Meyerem. Po bouřlivém dění v Itálii se roku 1848 vrátil do rodného kraje, kde získal místo učitele na již zmíněném Kolegiu sv. Hadriána. Zde pokračoval ve své literární činnosti a také v propagaci albánského jazyka. Ten se mu povedlo zanést do osnov kolegia jako obligatorní předmět. Nicméně o místo učitele přišel v roce 1853 z důvodů neshody s vedením školy kvůli de Radovým liberálním názorů. Ztráta zaměstnání ještě více prohloubila jeho špatnou finanční situaci, kdy v odlehlém jihoitalském regionu zůstal bez řádného příjmu.

Situace se pro Jeronima de Radu poněkud zlepšila v roce 1868, když získal místo ředitele na střední škole ve městě Corigliano Calabro, kde působil celých deset let. V této době publikoval další práce jak literárního, tak vědeckého charakteru, mezi něž se řadí i poema s historickými náměty *Nešťastný Skanderbeg (Scanderbeccu i pafaan)*, poprvé publikovaná roku 1872. Činnost Jeronima de Rady se ke konci 19. století zaměřovala především na vědecké pojetí albánštiny a její šíření. Od roku 1883 vydával noviny *Albánská vlajka (Fiámuri Arbërit – La bandierra dell'Albania)*, oproti *Italskému Albánci* již zcela bilingvní a hojně čtené také Albánci na Balkánském poloostrově. I přes získání ředitelské pozice a poté také návrat na místo učitele na kolegium sv. Hadriána byla poslední léta Jeronima de Rady poznamenána chudobou a osamocením.

Pashko Vasa (1925-1892), též známý pod jmény Vaso paša Shkodrani či Wassa Efendi, se narodil do katolické rodiny ze Skadaru. Ohledně Vasova vzdělání není mnoho známého, je však pravděpodobné, že základní vzdělání získal právě ve Skadaru v jedné z katolických škol. V roce 1842 začal pracovat jako tajemník na britském konzulátu ve Skadaru. Díky této práci si mladý Vasa osvojil cizí jazyky a seznámil se s mezinárodním prostředím. Pashko Vasa byl poté schopen užívat francouzštinu, italštinu, turečtinu a řečtinu, osvojil si základy angličtiny a srbštiny. K těmto jazykům později přidal arabštinu. U britské mise v severoalbánské metropoli pracoval Pashko Vasa do roku 1847.

Kolem roku 1848 se Vasa vydal na Apeninský poloostrov, kde se zapojil do revolučního dění. Z jeho pobytu v Itálii jsou dnes známé dva dokumenty ve formě Vasových dopisů adresovaných příteli v Benátkách. V korespondenci se výrazně odrážela situace v Evropě. Pashko Vasa se klonil k myšlence republikanismu a kritice dominantního postavení kléru ve společnosti. V květnu 1849 se účastnil protirakouského povstání v Benátkách, odkud následně uprchl při oklícení města rakouskými vojsky. Ze severu Apeninského poloostrova se Pashko Vasa dostal do přístavního města Ankony, kde byl však policií zatčen a deportován jako osmanský státní příslušník do Istanbulu. Tam započala zcela odlišná část jeho života, než byla ta dosavadní revoluční.

V hlavním městě říše Pashko Vasa zprvu neměl žádné kontakty a po deportaci z Itálie se ocitl v nelehké situaci. Nakonec se mu však podařilo nalézt práci v osmanské státní službě na ministerstvu zahraničí, kde naplno mohl využít své nabyté znalosti a zkušenosti z doby působení na britském konzulátu ve Skadaru. Od té doby Pashko Vasa vystřídal různé pozice ve službách Vysoké porty. V roce 1863 byl jmenován tajemníkem a osobním překladatelem Ahmeda Jevjeda paši, osmanského učence, se kterým absolvoval studijní výpravu po Bosně a Hercegovině trvající téměř jeden rok. Po návratu do Istanbulu byl Pashko Vasa vyslán jako úředník do syrského Alepa, kde zřejmě působil mezi léty 1864 a 1867. V 70. letech se poté přímo zapojil do aktivit albánského národního hnutí a postupně se profiloval jako jeho přední osobnost. Stal se zakládajícím členem Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti, v roce 1878 pomáhal založit tzv. Prizrenskou ligu a rok na to také Společnost pro vydávání albánských tisků. V této době napsal dvě stěžejní studie s historickou tematikou *Pravda o Albánii a Albáncích (La vérité sur l'Albanie et les Albanais. Etude historique et critique)* ve francouzštině a *Albánie a Albánci (Shqypnija e Shqyptart)* v albánštině a s největší pravděpodobností také svou nejznámější báseň *Ach Albánie, nebohá Albánie! (O moj Shqypni, o mjera Shqypni)*, která se mezi Albánci šířila v podobě ručních prepisů.²

Energické zapojení Pashka Vasy do snah o emancipaci albánského obyvatelstva se nevyučovalo s jeho pokračující kariérou zaměstnance státní správy, což není s ohledem na další osobnosti národního hnutí výjimečné. Vasa nikdy ve svých dílech nezpochybnil autoritu sultána a v politických požadavcích vystupoval velmi umírněně. Pokrok Albánců a respektování svrchovanosti Istanbulu nad albánským obyvatelstvem se ve Vasově pojetí nevyučovaly. Ostatně roku 1879, kdy se spolupodílel na založení Společnosti pro vydávání albánských tisků, pracoval ve správě edirnského vilajetu společně s Ismailem Qemalim. Roku 1883 byl nakonec jmenován generálním guvernérem Libanonu, kterým zůstal až do své smrti po vleklé nemoci v červnu 1892.

Thimi Mitko (1820-1890) je spojen především s albánskou folkloristikou a diasporou Albánců v Egyptě, které se stal během albánského národního hnutí zřejmě nejvýznamnějším představitelem. Na sever Afriky se ale Thimi Mitko dostal až po dlouhé době strávené v různých místech Evropy. Původem byl z jihoalbánské Korči z křesťanského pravoslavného prostředí. Získal základní vzdělání na zdejší řecké škole. Pro zápis albánštiny běžně využíval abjadu. Z rodného města odjel v roce 1850 se strýcem Petim Mitkem, který byl jako vůdce potlačeného křesťanského povstání proti tanzimatu nucen osmanskou říši opustit. Thimi Mitko

---

² Báseň se také někdy uvádí pod názvem *Mori Shqypni*. Těmito slovy začíná kopie básně, která byla nalezena v pozůstalosti Jeronima de Rady. Tu mu zřejmě poslal Sami Frashëri. Třetí verze se poté našla v pozůstalosti Thimiho Mítka. Publikována byla tato báseň poprvé v díle Jana Urbana Jarníka s názvem *K albánské jazykovědě (Zur albanischen Sprachenkunde)* roku 1881. Elsie, History of Alb. Lit., s. 263.

se tak nejdříve dostal přes Bitolu do Atén, odkud pokračoval do Plovdivu a do Vídně, kde se na delší dobu usadil.

V hlavní městě Rakouského císařství začal Mitkův zájem o sběr albánského folkloru. Během pobytu ve Vídni si začal dopisovat s arbëreshskými učenci Jeronimem de Radou a Dhimitërem Camardou, se kterými sdílel nadšení pro albánskou lidovou slovesnost. Ve sběru folklorního materiálu byl aktivní především po svém přestěhování do města Beni-Suef v Egyptě. Lidové písně, říkanky a příběhy sesbíral na cestách jak na albánském jihu, ale také v prostředí albánské historické diaspory v Řecku, tzv. Arvanitů. Několik textů získal od Arbëreshů z jihu Itálie. Stěžejním dílem albánské folkloristiky se v 19. století stala Mitkova sbírka *Albánská včela (Bleta shqiptare)*, kterou vydal v Alexandrii roku 1878. Spolupracoval na ní se Spirem Ristem Dinem.³ Z úvodu lze vyčíst, že Mitko pojímal sběr folkloru v první řadě jako důležitou součást národnostních snah Albánců. Sbírkou měla dle jeho slov uchovat staré albánské tradice a především napomoci Albáncům ke studiu a zkulturnění mateřského jazyka.⁴ Udržoval kontakt s Gustavem Meyerem či českým filologem Janem Urbanem Jarníkem, se kterými sdílel svůj folkloristický materiál.

Nacionálně laděná byla následně i další Mitkova tvorba, ve které bylo především přítomné téma vymezení se vůči velkořeckým ambicím. Velmi aktivní byl Mitko v publicistice. Přispíval hned do několika periodik, mezi něž se řadil *Hlas Albánie (I foni tis Alvanias)* a *Pandora* z řecko-jazyčného prostředí, *Albánská vlajka (Fiámuri Arbërit – La bandierra dell'Albania)* a mezinárodní literární periodikum z rumunské Kluže *Acta comparationis litterarum universarum*. Vedle toho se Mitko věnoval v menší míře také básnické tvorbě, která byla opět prodchnuta myšlenkami albánského národního hnutí. Stal se členem Společnosti pro vydávání albánských tisků, jejíž egyptskou pobočku spoluzakládal s Ristem Spirem Dinem a dalšími nacionálně smýšlejícími Albánci v Egyptě. V Beni-Suef se mu vedle aktivit v rámci albánského národního hnutí podařilo založit úspěšnou obchodní společnost. V Egyptě zůstal až do své smrti.

Spiro Risto Dine (1844-1922) se rozsahem literární činnosti a aktivit v rámci albánského národního hnutí sice neřadí mezi jeho nejvýznamnější osobnosti, na druhou stranu ho však lze označit – vedle Mitky – za významného představitele albánské diaspory v Egyptě a důležitého sběratele albánského folkloru. Původem byl Spiro Risto Dine z jihoalbánské vesnice Vithkuq nedaleko Korče, kde získal základní vzdělání. V roce 1866 odjel do Egypta a trvale se tam usadil. Důležitým bodem v Dineho životě bylo setkání s Thimim Mitkem, se

---

³ Originál napsal Thimi Mitko alfabetaou. Do latinky následně dílo přepsal Gjergj Pekmezi a vydal v roce 1924 ve Vídni.

⁴ U tohoto Thimi Mitko v předmluvě citoval Herdera: „Národ nemůže žádným jiným způsobem vyjít z barbarství než zaměřením se na vlastní jazyk.“ Dále se poté v úvodu *Albánské včely* Thimi Mitko se vymezuje ke snahám Řeků helenizovat albánské obyvatelstvo. T. Mitko, *Bleta shqiptare*, s. 11, 12-14.

kterým začal spolupracovat při sběru a třídění albánského folkloristického materiálu. Právě na popud Thimiho Mitka začal Spiro Risto Dine s vlastním sběrem albánského lidové slovesnosti. Část shromážděného materiálu poté Mitkovi poskytl do jeho stěžejní sbírky albánské lidové slovesnosti *Albánská včela*.

Během vypjatého období tzv. velké východní krize se Spiro Risto Dine v roce 1881 podílel na založení egyptské pobočky Společnosti pro vydávání albánských tisků. Udržoval korespondenční kontakt s dalšími představiteli národního hnutí mimo Egypt, jako například s Jeronimem de Radou. Dílo *Vlny moře (Valët e detit)* z roku 1908 je jeho jediným, nicméně pozoruhodným literárním počinem. Jednak svým rozsahem, neboť to byla v době publikování vůbec nejobjemnější kniha v albánštině, a také svým obsahem. Vedle sebraného folklorního materiálu a Dinových básní, které se částečně dotýkají i historické tematiky v nacionálním duchu, obsahuje verše i dalších albánských osobností. Díky velkému objemu sebraného materiálu se *Vlny moře* řadí vedle *Albánské včely* k nejvýznamnějším folkloristickým dílům albánského národního hnutí.

Sami Frashëri (1850-1904), v Turecku známý jako Şemseddin Sami, je jedním ze tří bratrů, kteří se významnou měrou podíleli na albánském národním hnutí. Narodil se ve vesnici Frashër, odkud se po smrti obou rodičů přesunul společně se sourozenci do Janiny, kde se rodina na delší dobu usídlila. Zde Sami Frashëri navštěvoval vyhlášené gymnázium Zosimaia, podobně jako mnoho dalších představitelů albánského národního hnutí z jihoalbánských oblastí. Vedle toho se Samimu dostalo soukromé výuky, díky níž ovládal vedle turečtiny také perštinu a arabštinu. Tato spíše orientální část edukace doplnila hodiny klasického vzdělání na janinském gymnáziu okcidentálního rázu s řečtinou, italštinou a francouzštinou. Po zakončení studií vstoupil do řad osmanského státního úřednictva. V roce 1871 pracoval ve správě janinského vilajetu a rok na to odjel za bratrem Abdylem Frashërim do Istanbulu, kde získal práci v říšské tiskové kanceláři. Právě s tiskem byla následně spjatá Samiho kariéra, kdy do 80. let postupně pracoval v řadě tureckých a arabských periodik.

Již v roce 1874 z Istanbulu odjel do Tripolska v dnešní Libyi, kde byl pověřen založením a následně řízením turecko-arabských novin *Tarabulus garp*, oficiálního periodika tripolského vilajetu. Na severu Afriky pobýval do roku 1876, kdy se vrátil do Istanbulu a začal pracovat jako vedoucí redaktor deníku *Jitro (Sabah)*. Zároveň zastával několik dalších pozic v rámci státní správy. Po nějaký čas tak v roce 1877 působil jako tajemník Savy paši, guvernéra Rhodu, a ve stejné funkci následně působil pod Abedinem pašou u janinské vojenské komise. Práce v redakcích, v úřednických pozicích, zapojení do aktivit albánského národního hnutí a vlastní literární a vědecká tvorba se následně prolínaly zbytkem Samiho života. Během tzv. velké východní krize a fungování tzv. Prizrenské ligy se podílel na založení Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti a Společnosti pro vydávání albánských tisků, kterou

následně vedl. V témže období se stal vedoucím redaktorem tureckých istanbulských novin *Tlumočník východu (Tercümân-i Şark)*. V nich publikoval řadu článků reflektujících dění na Balkánském poloostrově, které propagovaly pohled albánského národního hnutí. Do roku 1881 a potlačení Prizrenské ligy Sami Frashëri vystřídal ještě několik tureckých periodik, nicméně již zůstal natrvalo usídlený v Istanbulu. V roce 1881 byl jmenován tajemníkem nově vzniklé osmanské vojenské kontrolní komise, kterým zůstal až do své smrti.

Od 80. let 19. století se Sami Frashëri soustředil především na vědeckou činnost v turečtině. Svými pracemi na poli filologie, lexikografie a encyklopedistiky si v tureckých vědeckých a kulturních kruzích vydobyl značné renomé. Z více než čtyřiceti děl lze zmínit dvě nejvýznamnější. Prvním je *Slovník turečtiny (Kamûs-ı Türkî)* vydaný roku 1901, který v roce 1934 použila Turecká filologická společnost při konstituování moderního spisovného tureckého jazyka. Druhé představuje monumentální šestidílné encyklopedické dílo *Slovník světa (Kamûs-ül Â'lâm)*, opus historického a geografického zaměření. Na Samiho Frashëriho je tak nutné pohlížet jako na osobu rozkročenou mezi dvěma různými oblastmi. Jednou bylo albánské národní hnutí, v rámci kterého zaujal pozici významného ideologa se svým politickým manifestem z roku 1899 a s dalšími aktivitami. Na druhé straně stojí Sami Frashëri jako osmanský vědec, který významně ovlivnil turecký kulturní a akademický život. Albánský orientalista a znalec díla Samiho Frashëriho Hasan Kaleshi k tomuto dodává, že se lze setkat v nemalém počtu publikací se zavádějícím výkladem s vynecháním té, či oné Frashëriho tvorby. Pro nezkrácený pohled je však potřeba brát v potaz jak albánskou, tak také tureckou část textů Samiho Frashëriho dohromady.⁵

Naim Frashëri (1846-1900) prošel stejným vzdělávacím procesem, jako jeho bratr Sami. V rodné jihoalbánské vesnici Frashër tedy nejdříve získal vhlad do tradic spíše orientálního rázu v tamní beктаšijské svatyni, kde se zřejmě také začal učit turecky, persky a arabsky. Ostatně beктаšismus Naima Frashëriho velmi ovlivnil a narážky či přímé odkazy na něj můžeme najít v řadě jeho literárních děl. Po usazení rodiny v Janině společně s bratrem Samim navštěvoval gymnázium Zosimaia. Mládí tedy Naim Frashëri strávil v podobném duchu jako Sami Frashëri s jedním velkým rozdílem. V tomto období Naim prodělal tuberkulózu, což do budoucna výrazně poznamenalo jeho zdraví.

Po úspěšném dokončení studia v Janině se Naim Frashëri vydal do Istanbulu, kde se mu povedlo v roce 1871 poprvé publikovat text v podobě turecky napsané *Gramatiky perského jazyka podle nové metody (Kavâid-i farisiyye dar tarz-i nevîn)*. Podobně jako jeho bratr Sami tak směřoval k životu osmanského učenice, který byl zároveň ve službách osmanské administrativy. Nicméně kvůli svému podlomenému zdraví se rozhodl vrátit do Albánie, kde doufal v úlevu na čerstvém vzduchu poblíž hor. Z tohoto důvodu po nějaký čas pobýval

---

⁵ Hasan Kaleshi, S. F. në letërsinë dhe filologjinë turke, s. 9-10.

v rakouském Badenu, přičemž navštívil také Vídeň. V Albánii si poté našel práci v Beratu ve správě města a mezi léty 1874 a 1877 žil v malém přístavním městě Saranda, kde pracoval jako celní úředník.

Do této doby Naim Frashëri nebyl výrazně publikačně aktivní, pomineme-li gramatiku perštiny, a výrazněji se ani nezapojil do albánského národního hnutí. To se však změnilo na počátku 80. let 19. století. Po zatčení Abdyla Frashëriho na jaře roku 1881 se Naim vrátil do Istanbulu a zapojil se po boku Samiho a dalších představitelů národního hnutí jak do činnosti Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti, tak také Společnosti pro vydávání albánských tisků. Poněkud paradoxně v témže čase přijal místo ředitele osmanské censorské kanceláře na ministerstvu školství. Na jednu stranu tak byl do určité míry omezen ve volném vydávání vlastních děl i za hranicemi osmanské říše, kdy u mnohých použil spíše než své plné jméno iniciály N.H., N.H.F či N.F., na druhou stranu však pozice hlavního censora ministerstva školství skýtala výhodu v možnosti občasného obejití přísného opatření proti publikování albánských knih po roce 1881. Po návratu do Istanbulu, kde již Naim Frashëri zůstal usazený, začal být také literárně aktivní. Dohromady napsal patnáct albánských děl, mezi která se řadí ústřední texty albánského národního hnutí, jakým je poema *Pastýřské a rolnické písně (Bagëti e bujqësia)* či historický epos *Historie Skanderbega (Istori' e Skenderbeut)*. Vedle toho ale jeho tvorba zahrnovala další lyrickou, náboženskou a nacionálně laděnou poezii jak v albánštině, tak v řečtině. Texty Naima Frashëriho se staly natolik vlivnými a symbolickými, že se mu dnes přezdívá slavík albánského jazyka a je považován za albánského národního básníka.

Jani Vreto (1820-1900) představoval v řadách albánského národního hnutí výraznou postavu inklinující k řecké kultuře. Pocházel z pravoslavného prostředí albánského jihu z vesnice Postenan, základní vzdělání získal na řeckojazyčné škole ve Vurbanu poblíž Konitsy v dnešním Řecku. Zalíbení Janiho Vreta v řecké kultuře zřejmě ještě zesílilo během studií na gymnáziu Zosimaia v Janině mezi léty 1843 a 1847. Jeho až grekomaniacké sklony, jak je nazval Faik Konica, v žádném případě však nepředstavovaly Vretiho inklinaci k politice Atén či řecké pravoslavné církve. Za svou pozdější činnost šíření albánského jazyka byl pravoslavným biskupem z Gjirokastry exkomunikován. Již během studií v Janině se začal zajímat o albánský jazyk a folklor a sepsal svou prvotinu *Historie Skanderbega (Istori e Skënderbeut)*.⁶ Po zakončení studií v Janině odjel Jani Vreto do Istanbulu, kde začal pracovat od roku 1854 jako tajemník tabákové společnosti.

Od 60. let se aktivně zapojil do albánských nacionálních aktivit v Istanbulu a navázal kontakty s dalšími představiteli národního hnutí. Stal se zakládajícím členem Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti a Společnosti pro vydávání albánských tisků,

---

⁶ Báseň byla Jano Vretim publikována až v roce 1897. Elsie, History of Alb. Lit., s. 253.

v rámci níž sehrál významnou úlohu při sepsání jejích stanov (*Kanonizma*) a při organizaci tiskařských aktivit v Rumunsku. Tam se přesunul po zákazu činnosti Společnosti pro vydávání albánských tisků na území osmanské říše vydaném v roce 1881. V Bukurešti se nejdříve zapojil do zakládání rumunské pobočky Společnosti. Po jejím rozpadu se stal tajemníkem nově vzniklé společnosti Drita (Světlo), která v roce 1886 zprovoznila vlastní tiskárnu. Jani Vreto jednak pro první sadu výtisků připravil vlastní texty filozofického a didaktického rázu, zároveň se staral o celkový provoz tiskárny. Připravené texty kontroloval a následně zajišťoval jejich vazbu a distribuci.

Ještě ke konci 80. let 19. století byl Jani Vreto literárně aktivní. Jeho významným počinem v tomto období bylo přepsání poemy od předního básníka bejtedžijské literatury Muhameda Kyçykua s názvem *Erveheja*, jež vyprávěla o životních zkouškách protagonistky Ervehe.⁷ Báseň v roce 1888 převedl z arabského písma do tzv. istanbulské abecedy a zbavil ho většiny orientalismů, které se v bejtedžijské literatuře v hojném počtu vyskytovaly. Ke konci 90. let se Jani Vreto z aktivní účasti na albánském národním hnutí stáhnul do ústraní, což bylo způsobeno rozpory uvnitř albánské diaspory v Rumunsku. Opomenout by se však v tomto ohledu neměl ani Vretiho pokročilý věk. V roce 1899 odjel do Atén, kde poté již zůstal do své smrti způsobenou zřejmě vyhladověním.

---

⁷ Hlavním rysem bejtedžijské literatury (*letërsia e bejtexhinjve*) je používání arabského písma pro zápis albánštiny. Dále se specifika této literatury vztahují k sociálně-kulturnímu prostředí albánské vzdělané muslimské společnosti.